

Na podzim 2002 jste se zabýval následky povodní a určitě i nadcházející volbou prezidenta v lednu 2003. To první jste zvládli výborně, to druhé byl...

... souvislý řetěz chyb.

Jak se mohlo stát, že se vám taková záležitost pár měsíců po překvapivém vítězství ve volbách natolik vymkla z rukou?

Už když končila Zemanova vláda, začali jsme se radit, koho postavíme za sociální demokracii proti Klausovi. Zeman říkal, že do toho nepůjde; nejdříve jsem si myslel, že jen dělá drahoty, ale když to opakoval pořád dokola, uvěřil jsem mu, což byla první velká chyba. Já jsem opravdu předpokládal, že to třeba zkusí za těch pět deset let, až se trochu vzpamatuje, odpočine si a vyvane pach jeho afér...

Navrhl jsem Pavla Rychetského, ale on odmítl a nenechal se přemluvit. Potom jsme to začali řešit ve trojici se Zemanem a Rychetským, vzpomínám si, že bylo ještě léto. Rychetský přišel s tím, že nejlepší by byl Otakar Motejl, a já i Zeman jsme souhlasili. A nebylo to tak, že bychom si to řekli jednou a šli od toho – seděli jsme nad tím ještě několikrát a vždy jsme všichni tři znovu dospěli k závěru, že Motejl je ze všech alternativ ta nejvhodnější. On sám s nominací souhlasil a já si to v hlavě odškrtnl jako pevnou dohodu, vyřízenou věc, které pro tuto chvíli už nemusím věnovat pozornost. Kdybych tenkrát, hned po volbách, rovnou nechal ústřední výkonný výbor ČSSD, aby Otakara Motejla prohlásil za našeho kandidáta na prezidenta, byla by to opravdu uzavřená záležitost, v lednu by proti Klausovi stál on a Zeman by na devětadevadesát procent zůstal na Vysočině...

Otakar Motejl se měl v roce 2003 stát prezidentem, ale...

S Pavlem Rychetským hledali odpovědi na spoustu složitých otázek.

Výbor by mi to určitě odhlasoval, tehdy jsem ještě měl neotřesitelnou autoritu vítězného předsedy.

Proč jste to neudělal?

Vyjednávali jsme vládní koalici a já si říkal, že někdy později, až ji budeme mít podepsanou, přesvědčím koaliční partnery, aby i oni podpořili Motejla. Teď jsem ale do jednání o vládě nechtěl vnášet další téma, čemuž by se po oficiální, sociální demokracií veřejně vyhlášené Motejlově nominaci nedalo vyhnout. Takže takhle se stalo, že jsem prováhal správnou chvíli a tím umožnil Zemanovi a jeho lidem, aby na podzim vystartovali.

Jak vystartovali? Nepředpokládám, že vám zavolal, že si to s kandidaturou na prezidenta rozmyslel.

Pochopitelně, že ne. Ale jak plynuly podzimní týdny, jeho lidé začali zmiňovat, že by kandidátem sociální demokracie měl být Zeman, a on se přestal ohrazovat, že v žádném případě nechce,

a tak dále, už to jelo. A mě nezávisle na tom bohužel napadlo, že bychom si mohli udělat takovou malou anketu, spíš konzultaci s nejširší veřejností – předložit pár jmen a nechat lidi hlasovat, abychom viděli, jak na ně zareagují. Nebyl to chytrý nápad, hlavně byl úplně zbytečný, protože prezidenta tehdy ještě volil parlament a my beztak počítali s Motejlem.²⁷ Ani na chvíli mě nenapadlo, že by v té anketě mělo figurovat i Zemanovo jméno, ale Foldyna na nějakém zasedání předsednictva docílil toho, že se tam objevilo.

Víte, teď mě nutíte, abych si rozdíral staré rány, když mám na tohle vzpomínat. Já si tehdy prostě nepočínal dobře...

Mluvíte o malé anketě a konzultaci s veřejností, ale já mám z té doby v paměti termín „vnitrostranické referendum“. To je přece něco jiného, mnohem závažnějšího.

No právě. Myslím, že zase Foldyna – nejsem si úplně jistý, jestli právě on, ale to už teď asi není podstatné – na jednom zasedání ústředního výkonného výboru navrhl, abychom z ankety udělali vnitrostranické referendum. Ta schůze už pomalu končila, vládl tam mírný zmatek, únava... Mně sice blesklo hlavou, že z toho může být průšvih, ale než jsem stačil zareagovat, bylo to odhlasované. Pak už těžko něco změníte. Provedli tu intriku velmi obratně.

Najednou jsme tedy měli referendum, ale proběhlo technicky stejně, jako by se pořád ještě jednalo o tu nevýznamnou anketu. Hlasovalo se na papírových lístcích, neměli jsme to nijak zabezpečené proti manipulaci a Zeman hlasování vyhrál, druhý byl Bureš a Motejl až třetí – absolutně si nemůžu být jistý, jak ty výsledky vznikly. A samozřejmě se hned objevily v médiích.

27 Do roku 2012 prezidenta volili na společné schůzi členové Poslanecké sněmovny a Senátu. Volba byla maximálně tříkolová, pokud ani ve 3. kole žádný kandidát nezískal většinu hlasů, volba se do 14 dnů opakovala. Od roku 2012 je uzákoněna přímá volba prezidenta občany.

Jaroslav Foldyna a Josef Hojdar, opory Zemanovy páté kolony v ČSSD i Poslanecké sněmovně.

Čili výsledky byly důvěryhodné, asi jako kdybyste si najali pět náhodných kolemjdoucích, aby se na nádraží zeptali lidí, koho z vašeho seznamu by chtěli za prezidenta. A ani byste nevěděli, jestli na to nádraží opravdu došli.

Zhruba tak.

Tehdy už se vědělo, že vedení ČSSD počítá s nominací Otakara Motejla. Jak na vaše referendum reagoval on?

Samozřejmě, že to pro něj bylo nepříjemné, nedůstojné... Navíc ho v médiích propírali kvůli vážné autonehodě, kterou způsobil někdy v sedmdesátých letech, a nakonec si celkem logicky řekl, že tohle nemá zapotřebí, a odstoupil. Kdyby vydržel a nerezignoval, já byl odhodlaný prosadit ho a věřím, že bych to dokázal. Sice by se kolem toho spustil křik, ale prošlo by to, protože Motejl byl všemi respektovaná osobnost a i naši koaliční partneři by ho akceptovali. Takhle jsme ale zničehonic měli opravdu vážný

Do vnitrostranických intrik ponořená sociální demokracie nakonec nominovala jako svého kandidáta na prezidenta nevýrazného právníka Jaroslava Bureše.

problém, protože bylo nemyslitelné, aby sociální demokracie nepostavila svého kandidáta, a Zemana jsme za žádnou cenu nechtěli, Gross ani já ani řada dalších.

Proč přesně jste ho na Hradě nechtěl?

Důvodů bylo víc. Například jsem ho považoval za militaristu, měli jsme poměrně dost konfliktů týkajících se nasazení armády a použití síly. Také mi bylo jasné, že s autoritou prezidentského úřadu by vzrostl jeho vliv a on by se ještě víc snažil prostřednictvím svých věrných ovládnout sociální demokracii. Gross mi dokonce řekl, že mě Zeman chce sesadit a nahradit Zdeňkem Škromachem. A měl jsem zásadní problém i s tím, že by se jeho prostřednictvím dostali k moci lidé jako Miroslav Šlouf a další temné existence, kterými se obklopoval.

Asi třikrát jsem Zemana požádal, aby nekandidoval, on trval na tom, že bude, ale ne v první volbě. Z nějakého důvodu si

usmyslel, naprosto chybně, že pro něj bude výhodnější, když nastoupí až do druhé volby. Aspoň to jsem se mu snažil rozmluvit, ale marně. Ústřední výkonný výbor tedy nakonec jmenoval jako našeho kandidáta Jaroslava Bureše. Očekávali jsme, že dostane hlasy všech sociálních demokratů, ale Zemanovi lidé ho potopili hned v prvním kole.

A vaše křídlo ve druhé volbě potopilo Zemana. Utekl zadním vchodem ještě před oficiálním vyhlášením výsledků a dodnes se vám všem i ČSSD za to pokoření mstí.

Ano.

Když si promítnete, co všechno se předtím i potom stalo – souhlasíte, že ze všeho, co se vám kdy v politice nepovedlo, měly tyto prezidentské volby největší dopad?

Nepodařilo se mi prosadit Otakara Motejla a ze všech mých chyb to byla ta, která přinesla nejzávažnější důsledky pro sociální demokracii i pro republiku.

Jaký význam má Česká republika pro Evropu?

Asi je dobré si uvědomit, že český stát nikdy dříve nebyl tak malý jako teď. Za Přemyslovců, Lucemburků, Jagellonců i Habsburků jsme měli váhu toho většího celku, do kterého jsme patřili. I Československo bylo daleko silnější. Zato dnes v Evropě neexistuje žádná geopoliticky opravdu významná linie – plynovod, silnice, železnice –, která by nás snadno neobešla. Za Československa třeba propojit Balt se Středomořím by bez nás bylo nešikovné, ta republika přece jen od západu na východ měřila dvanáct set kilometrů. A to jsme ani jako Československo nebyli z hlediska velmocí nějak zvlášť významní. Například před vypuknutím druhé světové války britský premiér Chamberlain přiletěl z Mnichova domů a de facto oznámil svému jásajcímu lidu, že pro něj získal mír výměnou za Československo; formálně šlo jen o Sudety, ale bylo jasné, že tím vydal celou republiku. Že se tragicky mýlil, je jiná věc, ale on ten kšeft s Hitlerem tehdy udělal, protože jeho optikou se přechodem Československa z pozice britského spojence na pozici Německem ovládnuté země evropská rovnováha sil v zásadě nezměnila. Když použiju karetní příměr, v evropských dějinách jsme něco jako svršek – karta, která se odhazuje. Nějakou váhu má, ale za určitých okolností ji hráči snadno odhodí a dál to neřeší.

My nemáme nějakou bohem danou zvláštní pozici, geograficky ani v jiném smyslu. Nehrajeme nenahraditelnou roli. Jsme na okraji centra. Máme bohatou kulturu, těsně propojenou s okolím, máme velké dějiny, a protože nejsme neschopní a zaostalí, není pro nás příliš obtížné udržet krok s ostatními včetně těch nejvýznamnějších hráčů. Ale kdybychom s nimi nechtěli zůstat

Poslední zasedání
vlády Vladimíra
Špidly: premiér a jeho
nástupce.

na jedné lodi, pokrčí nad námi rameny a nechají nás odplout na úplnou periferii. Nemáme takovou váhu, aby měli pocit, že musí aktivně usilovat o naši přízeň. Máme sklon sami sebe vidět jinak, ale země, které tvoří jádro Evropy, se bez nás snadno obejdou. My bez nich ne.

**Věříte v cosi jako výjimečnost nějakého národa? Kteréhokoliv?
V jakémkoliv ohledu?**

Absolutně ne. Žádný národ není výjimečně kreativní ani výjimečně moudrý, statečný, nic takového. Základním podvodem nacionalismu je podsouvání představy, že kultura má něco společného s národností. Nemá. Vytvářejí ji lidé, kteří se někde setkávají a navzájem se ovlivňují, inspirují. To znamená, že je podmíněná konkrétním místem a konkrétními podmínkami v konkrétní chvíli. Pak se stane, že v nějakém oboru se po určitou dobu na určitém místě odehrává cosi, co vstoupí do historie třeba jako francouzský impresionismus, německý expresionismus nebo jako Daimler-Benz v automobilovém průmyslu. Anebo se ustaví tradice nějaké slavné univerzity...

172

Úspěšné referendum se slavilo koncertem na Hradčanském náměstí a ve finále Vladimír Špidla zpíval s Jitkou Molavcovou a Jiřím Suchým.

O vstupu do Evropské unie jsme rozhodovali v referendu v červnu 2003, deset měsíců po oněch katastrofálních povodních. Například na Kypru ale referendum neměli. Považoval jste ho u nás za nutné?

Nepochybně, protože referendem naše rozhodnutí získalo naprosto zásadní vážnost. Kdybychom vstup do EU nestvrdili takto výjimečným aktem, kvůli kterému jsme museli přijmout zvláštní ústavní zákon, to rozhodnutí by bylo daleko méně stabilní.²⁸ Stačily by jedny volby a mohli bychom být na odchodu. Pak by se sice všichni divili, ale to už je jiná věc.

Spíš jsem myslel na to, že referendum znamenalo jen formální stvrzení toho, po čem společnost volala už v listopadu 1989 – jedno z nejfrekventovanějších hesel na demonstracích přece znělo „Zpátky do Evropy“. Dokonce ani Václav Klaus si coby premiér v roce 1996 netroufl nepodat žádost o přijetí České republiky do Evropské unie. A koneckonců v referendu pro vstup hlasovalo drtivých sedmdesát sedm procent.

Ale měsíc před ním jsem měl informace, že to nevyjde. Zdaleka nešlo o pouhou formalitu. Když se věci stanou, často se pak zdá, že se nemohly stát jinak, ale není to pravda. Paměť nás klame. Nebyli jsme na tom sice jako slovenský premiér a jeho ministři, kteří ještě v den konání referenda běhali po náměstích, tahali voliče za rukáv k urnám a vyšlo jim to o fous, ale nervy mi tekly.²⁹ Snad nejtěžší chvíle v mém politickém životě nastala, když jsem seděl před televizí a čekal, až po uzavření volebních místností oznámí první odhady výsledků. Nic podobného jsem předtím ani potom nezažil.

28 Dodnes jde o jediné celostátní referendum, které u nás proběhlo.

29 Slovenské referendum o vstupu do EU proběhlo 16. a 17. května 2003 a pro vstup se vyslovilo 92 % hlasujících. Drama ale spočívalo v tom, že účast dosáhla jen 52 %, přičemž aby bylo referendum platné, musí se jej na Slovensku zúčastnit nadpoloviční většina oprávněných voličů.